

важливість створення мережі закладів (центрів, ресурсів, платформ, кабінетів, «гарячих ліній») психологічної допомоги населенню, у тому числі на безоплатній основі; реалізації масштабної просвітницької кампанії у засобах масової інформації, спрямованої на популяризацію культури турботи про психічне здоров'я і дестигматизацію людей, які потребують психологічної допомоги.

Вважаємо за потрібне і надалі розробляти дану тему, удосконалюючи та впроваджуючи вище описану модель проактивної консультативно-зв'язкової психіатричної допомоги пацієнтам багатопрофільних лікарень.

DOI 10.51587/9798-9895-14670-2024-020-91-105

КУЧЕРЕНКО Оксана Миколаївна,
канд. мед. наук, доцент,
Вінницький національний медичний
університет ім. М. І. Пирогова
ORCID ID: 0000-0003-3598-7741

ЧАЙКА Григорій Васильович,
д-р мед. наук, професор,
Вінницький національний медичний
університет ім. М. І. Пирогова
ORCID ID: 0000-0001-9560-8737
Україна

СЕКСУАЛЬНА ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ

Провідну роль у зростанні «сексуальної самосвідомості» зіграв Інтернет, яким підлітки користуються і частіше, і більш ефективно, ніж більшість дорослих. В українських школах, на жаль, немає уроків щодо правильного початку статевого життя чи «Основ сімейного життя». Можна сказати, що сексуальна освіта в українських дошкільних, шкільних і вищих навчальних закладах відсутня. Але протягом багатьох десятиліть такі курси викладаються у школах Європи та США. В рамках цього курсу сексологи різних країн наполегливо рекомендують тінейджерам не поспішати з початком сексуального життя. Наголос робиться саме на потрібній і необхідній підготовці обох партнерів, щоб юнак функціонував добре, без збоїв, а

дівчина отримувала задоволення від близькості, а не просто робила це задля задоволення потреб бойфренда.

У мережі Інтернет з'явилися результати опитування 2018 року про вік сексуального дебюту¹.

Згідно з дослідженням Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ), кожен п'ятий опитаний підліток у віці від 10 до 17 років уже вступав у статеві зносини. При цьому кожен третій з п'яти опитаних мав перший секс після 15 років².

Близько 12,1 % опитаних юнаків і 3,5 % дівчат зізналися, що сексуальний дебют у них був у 12 років або й раніше. При цьому в усіх вікових групах більш «досвідченими» вважали себе юнаки. Дві третини серед опитаних підлітків, уже залучених у статеві стосунки, заявили, що використовували презервативи під час першого статевого акту. Кожен десятий 14-річний і кожен шостий 15-річний юнаки сказали, що не пам'ятають чи використовували презерватив під час останнього статевого контакту. При цьому дівчата частіше, ніж хлопці, нехтують захистом – від третини 16-річних до чверті 17-річних³.

У 13–14 років у школі починається вивчення предмету «Анатомія людини», тоді коли більшість дітей вже мали свій перший сексуальний контакт.

За соціальними опитуваннями 75 % дітей дізнаються про інтимне життя з мережі Інтернет, через телебачення, від друзів, батьків і медичних представників².

Для порівняння: у Швеції розповіді на сексуально-просвітницькі теми розпочинаються з 4–5 річного віку, зокрема і розмови про сексуальність та відмінність хлопчиків і дівчаток. В Австрії батьки беруть безпосередню участь в уроках сексуальної освіти. У Данії – зовнішні експерти, такі як працівники сфери комерційного сексу, ЛГБТ-спільноти, та/або люди, які живуть з ВІЛ/СНІД розповідають про свій досвід. У Нідерландах сексуальна освіта починається в 4 роки. Тут спостерігається найнижчий рівень підліткових вагітностей та інфікування інфекції, що передаються статевим шляхом та ВІЛ/СНІД. У Фінляндії з 1970 року обов'язковим є подача інформації про контрацепцію, менструацію, вагітність, статевий

1 URL: <https://life.pravda.com.ua/health/2019/05/22/236984/>

2 Соціальна обумовленість та показники здоров'я підлітків та молоді : за результатами соціологічного дослідження в межах міжнародного проекту «Здоров'я та поведінкові орієнтації учнівської молоді» : моногр. / О. М. Балакірева, Т. В. Бондар та ін. ; наук. ред. О. М. Балакірева ; ЮНІСЕФ, ГО «Укр. ін-т соц. дослідж. ім. О. Яременка». К. : Поліграфічний центр «Фоліант», 2019. 127 с;

3 URL: <https://life.pravda.com.ua/health/2019/05/22/236984/>

акт, інфекції, що передаються статевим шляхом, маструбацію, еякуляцію, аборти, сексуальну етику та сексуальні меншини. У Шотландії існує програма *Speakeasy* – тренінги для батьків з метою збільшення поінформованості дітей та підлітків. У Німеччині починаючи з 2-го класу пояснюють суть гендера та статі, розповідають про анатомічні відмінності дівчаток та хлопчиків.

Україна, на жаль, і досі залишається лідером в Європі за масштабами поширення ВІЛ. За оцінками експертів UNAIDS, з інфекцією живуть до 250 тисяч людей⁴.

Дана тема зацікавила і нас, тому ми вирішили дослідити її більш детально на базі кафедри акушерства та гінекології № 1 Вінницького Національного Медичного Університету ім. М.І. Пирогова (ВНМУ ім. М.І. Пирогова). Нами проводилося анкетування та комплексне клініко-психологічне обстеження студентів-медиків 4-го, 5-го та 6-го року навчання з використанням патопсихологічних методик.

Для внесення прояснення в сфері сексуальної освіти була створена анонімна анкета, яка включала 25 запитань, що, зокрема, відображають ставлення до ЛГБТ спільноти, та варіанти отримання інформації сексуального характеру та ін. Загалом було опитано 1456 вітчизняних та іноземних респондентів. Середній вік опитаних $M \pm SD$ 22.5 ± 2.5 р. Анкетування було анонімним, з добровільною згодою кожного учасника.

Отримані данні висвітлені нами у вітчизняних та зарубіжних виданнях⁵.

При опитуванні студентів-медиків ми звернули увагу на те, що сексуально активнішими є вітчизняні студенти $84 \% \pm 3.4 \%$, порівняно з іноземними $50.6 \% \pm 6.6 \%$ ⁶.

Ми визначили ставлення студентів ВНМУ ім. М.І. Пирогова на тему сексуальності, сексапільності, знання понять «норми» та патології в

4 ДУ «Центр громадського здоров'я МОЗ України»

5 Kucherenko O., Chaika H., Dan N., Masik O. (2022). Actual problems of sexual knowledge among students of National Pirogov memorial medical university, Vinnytsya. *Reports of Vinnytsia national medical university*, 26(1). DOI: 10.31393/reports-vnmedical-2022-26(1)-22 [in Ukrainian]; Kucherenko O., Chaika H., Dan N. (2022). Distribution of vegetative dysfunctions and depressive positions among sexually active students and students without sexual debut of National Pirogov memorial medical university, Vinnytsya. *Reports of Vinnytsia national medical university*, 26(2). DOI: 10.31393/reports-vnmedical-2022-26(2)-24 [in Ukrainian]; Kucherenko O., Chaika H. (2022). Comparative characteristics of the prevalence of autonomic dysfunction and depressive disorders among sexually active and inactive foreign students of National Pirogov Memorial Medical University, Vinnytsya. *Acta Scientific Gastrointestinal Disorders*, Volume 5 Issue 9. DOI: 10.31080/ASGIS.2022.05.0479; Kucherenko O. (2022). Factors associated with academic performance among sexually active and inactive international students of National Pirogov Memorial Medical University, Vinnytsya. *Věda a perspektivy*, 8(15), 215 – 224. DOI:10.52058/2695-1592-2022-8(19)-215-224; Kucherenko O., Chaika H. (2022). Aspects of sexual life that are associated with the occurrence of depressive disorders and autonomic dysfunction among medical students of National Pirogov

6 Swain, Keith W. (21 червня 2007). *Gay Pride Needs New Direction*. The Denver Post.; Memorial Medical University, Vinnytsya. EUREKA: Health Sciences, 4, 57–66. DOI: 10.21303/2504-5679.2020.002648.

сексології, а також відношення до ЛГБТ спільноти (ЛГБТ-спільнота, квір-спільнота (англ. LGBT+-community, queer-community) – соціальна сукупність лесбійок, геїв, бісексуальних, трансгендерних, асексуальних, пансексуальних та інтерсекс-персон, квірів і небінарних осіб, людей з іншими сексуальними орієнтаціями, відмінними від них. гетеросексуальної, чи гендерними ідентичностями, відмінними від цисгендерної, або таких, сексуальна орієнтація чи гендерна ідентичність є якими невизначеними, що об'єднується спільними інтересами, проблемами і цілями. Загалом ЛГБТ – об'єднання всіх людей, у яких не задовольняє «традиційних уявлень» про бінарну систему поділу суспільства на чоловіків і жінок, гетеронормативне бачення стосунків як відносини між двома людьми – людиною і жінкою, чітко нормативну теорію відповідності гендерної ідентичності біологічного стану та думку про «обов'язковість» сексуального потягу до інших людей (алloseксуальність). Вона складається з різних груп спілкування, громад, субкультурних течій, гей-кварталів та ЛГБТ-організацій. Сформована ЛГБТ-спільнота з використанням ЛГБТ-активізму заклала основу руху за рівень права ЛГБТ-людей)⁷.

Отримані результати досить очікувані, адже молодь не отримує належної і коректної інформації.

Зокрема, лєвова частка опитаної молоді (93,7 %) має негативне уявлення про гомосексуальність, та вважає, що даний стан потребує лікування. Не володіють інформацією і про те, що гомосексуальність є станом вродженим і формується під час внутрішньоутробного розвитку плоду.

Також вияснили ставлення молодих людей щодо ЛГБТ спільноти. Загалом, позиція молоді до сексуальних меншин наступна: 47,5 % – мають нейтральне відношення, 23,6 % – позитивне ставлення, 28,9 % – негативне уявлення. Загалом більше половини студентів (63,7 %) не змогли дати інтерпретацію терміну LGBT. Більшість інформації, яку молодь отримує у сфері сексології викривлена призмою мережі Інтернет, та суб'єктивним ставленням друзів та родичів, яке молоді люди сприймають за варіант істини. Пояснити своє ставлення та догми вони не можуть. Серед запропонованих причин, найчастіше зустрічався варіант виховання. Тобто цінності сім'ї та родини не передбачали такого розвитку майбутнього, деякі ж сім'ї мають

7 Swain, Keith W. (21 червня 2007). *Gay Pride Needs New Direction*. The Denver Post..

категорично негативне уявлення та нігілізм даного явища. Найгірше дістається тим підліткам, які намагаються віднайти себе. Як відомо, перехідний вік для цього створений, коли молода людина може спробувати себе у різних іпостасях, у різних ролях, щоб віднайти ключ до себе справжньої. Тут ми спостерігаємо суперечки з батьками, вчителями, тренерами, менторами, лекторами... до цього потрібно ставитися з розумінням, адже психіка знаходиться на етапі розвитку і, таким чином, відбувається адаптація особистості до умов сучасного світу. Важливим є підтримка близьких людей, а саме батьків, родичів, сиблінгів. Часто спостерігаємо ситуацію, коли підліток, який не сприймається своїми близькими сповна починає шукати схвалення, підбадьорення та підтримки серед інших сторонніх людей. Саме тут і може сформуватися бажання транспереходу, або ж спроба себе у гомосексуальних відносинах. У неформальних бесідах з підлітками значна кількість тих, хто сумнівається у своїй сексуальній орієнтації збільшується з року в рік. Багато, хто вважає, що гетеросексуальні відносини нав'язані суспільством, і якби гомосексуальні відносини пропагандувалися на тому ж рівні то кількість одностатевих відносин значно зросла б. Більшість країн ЄС підтримують одностатеві шлюби і легалізують їх. У нашій країні така практика поки що відсутня. Хоча слід сказати, що за останні роки значно спростилися процедура зміни статті⁸. Раніше такі люди мали досить тривалий час доводити і лікарям і суспільству, що вони почуваються не в своєму тілі. Станом на сьогодні така процедура значно спростилася і займає небагато часу, але ж залишається дуже багато нюансів... найголовніший з них – людський фактор.

В рамках нашого опитування було встановлена поширеність студентів з гомосексуальним способом життя – 5,56 % (81 респондент). Більшість з цих опитуваних не мали свого сексуального дебюту і не могли знайти саме «підходящого партнера».

У масовій свідомості й досі укорінені забобони та негативні домисли, крізь призму яких сприймаються гомосексуальні громадяни. При таких обставинах, часто суб'єктивний досвід в спілкуванні з окремим

8 ПОРЯДОК обстеження осіб, які потребують зміни (корекції) статевій належності N 1041 від 05.10.2016; Бориченко К. В. Медична допомога трансгендерним особам в Україні / К. В. Бориченко // Правове життя сучасної України : у 3 т. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 15 трав. 2020 р.) / відп. ред. М. Р. Аракелян. – Одеса : Гельветика, 2020. Т. 2. С. 177–180; Про створення та впровадження медико-технологічних документів зі стандартизації медичної допомоги в системі Міністерства охорони здоров'я України НАКАЗ № 75128.09.2012.

представником ЛГБТ-спільноти, або інформація щодо конкретного кейсу невинновдано узагальнюється і переноситься на всю гомосексуальну спільноту.

Як наслідок, пересічний громадянин, з так званою «нетрадиційною орієнтацією» зовсім не прагне афішувати дану інформацію.

Жодні відомості щодо гомосексуальності не викладаються ні в середніх, ні у вищих учбових закладах освіти. Тому дізнатися дану інформацію у студентів-медиків було дуже важливим і необхідним. Адже через 1-2 роки ці молоді лікарі, безпосередньо на своїх робочих місцях, будуть зустрічатися з такими представниками, не маючи жодного уявлення та навички комунікації з ними. Наукові і соціологічні дослідження з цієї теми в Україні майже відсутні. Хоча дана тематика все більше піднімається і висвітлюється вітчизняним та зарубіжним кінематографом, починаючи з мультфільмів для дітей. Теперішнє суспільство прагне з малечку привчати сприймати дану позицію «людей з нетрадиційною орієнтацією», як звичне і пересічне явище. Безпосередньо сам дебют інтимного життя породжує безліч запитань, на які молодь немає відповідей. Референтна група, а саме друзі-однолітки часто не розуміють і висміюють, батьки – заперечують і не сприймають, а мережа Інтернет заплутує та дезінформує остаточно. У країнах ЄС та США підлітки мають змогу звернутися з такими запитаннями до кваліфікованого викладача, який веде дисципліну з сексуальної освіти, на відміну від вітчизняної молоді та тих молодих людей, де дане явище підлягає критиці і заперечується.

Саме тому сексуальна просвітницька робота має бути включена у програму шкільної освіти та закладів вищої освіти, тим паче медичних, щоб молодь розуміла і відрізняла норму від патології.